

17. 2. 2023

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Zásada zákazu reformationis in peius v civilním řízení

Zásadu zákazu změny k horšímu má právní veřejnost většinou spojenou s trestním řízením. Nabízí se proto otázka, zdali se tento právní princip uplatní také v jiném odvětví práva, konkrétně v civilním řízení. Doposud se judikatura – ačkoliv se jedná o dosti praktickou otázku – tomuto tématu blíže nevěnovala, (snad) s výjimkou rozhodování o nákladech řízení (k tomu viz dále). Změnu v tomto směru přinesl až recentní rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2258/2021, ze dne 26. 1. 2023, který uplatnění předmětného pravidla v civilním řízení připustil.

Ke skutkovému stavu: Žalovaný v dovolání namítl, že odvolací soud nesprávně posoudil otázku, zda se v občanském soudním řízení uplatní zásada zákazu reformationis in peius. Konkrétně nesouhlasí s tím, že ačkoliv soud prvního stupně stanovil podíly stran sporu jako rovné, k odvolání žalovaného rozhodl odvolací soud o disparitě podílů v poměru 70 % pro žalobkyni a 30 % pro žalovaného.

Právní posouzení věci Nejvyšším soudem:

- 1) Zákaz reformace in peius vyplývá z dispoziční zásady, která se uplatní i v odvolacím civilním řízení.
- 2) Zákaz reformace in peius pro trestní řízení výslovně obsahuje trestní řád, kdy samotná okolnost, že obdobná výslovná úprava není v občanském soudním řádu obsažena, neznamená, že se tento zákaz v civilním procesu neuplatní.
- 3) Zákaz změny k horšímu dovodil ve vztahu k civilním řízením již Nejvyšší soud Československé republiky a přiklání se k němu rovněž názory vyjádřené ve starší i novější české odborné literatuře.
- 4) Zákaz změny k horšímu se v řízení projevuje v tom, že strana, která využila opravného prostředku, nemůže mít v důsledku rozhodnutí opravného soudu horší postavení, než jaké jí přiznávalo napadené rozhodnutí, tj. prvostupňové rozhodnutí nesmí odvolací soud změnit k tíži odvolatele. Pokud podaly odvolání obě strany, může se rozhodnutí odvolacího soudu pohybovat jenom v rámci vymezeném odvoláními obou stran. V této situaci může dojít ke změně k horšímu, nikoliv však na základě odvolání toho, k jehož tíži změna jde, ale proto, že se odvolala i protistrana. Zákaz reformace in peius je tím zachován, protože straně nejde k tíži vlastní procesní jednání, ale procesní jednání jejího odpůrce.
- 5) Tento zákaz vztahuje odborná literatura přímo k odvolacímu řízení i tam, kde jde o věci, v nichž z právního předpisu vyplývá způsob vypořádání vztahu mezi účastníky formulací závěru, že – v souvislosti s úvahami o vázanosti odvolacího soudu mezemi odvolání [§ 212 odst. 1 písm. c) o. s. ř.] – je třeba poznamenat, že i když v občanském soudním řádu není výslovně vyjádřena zásada zákazu reformace in peius, je nutno z ní vycházet jako z důsledku zásady dispoziční. Proto ani ve věcech, v nichž z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky, by odvolací soud neměl přistoupit ke změně k horšímu v neprospěch odvolatele, nedomáhá-li se takového rozhodnutí svým odvoláním též druhá procesní strana.

6) Ustanovení § 212 odst. 1 písm. c) o. s. ř. je třeba vykládat vždy v souvislosti se zásadou vyslovenou v § 153 odst. 2 o. s. ř., která prolamuje dispoziční princip dvěma směry: žalobci lze přisoudit buď více, nebo něco jiného. Jedině v tomto smyslu může být dispoziční princip prolomen na § 153 odst. 2 o. s. ř. navazujícím ustanovením § 212 písm. c) o. s. ř., tj. tak, že odvolateli lze přiznat více, nebo něco jiného. Systematickým a teleologickým výkladem je třeba dospět k závěru, že § 212 písm. c) o. s. ř. nedovoluje, aby odvolateli bylo přisouzeno méně, než požaduje, resp. aby se jeho právní postavení zhoršilo. To ale byl případ situace, kdy se rozhodnutím odvolacího soudu změnila parita podílů v neprospěch odvolatele.

7) Nastíněné pojetí zákazu změny k horšímu se plně uznává v řadě sousedních a právně příbuzných zemích.

8) Jednu z výjimek ze zákazu změny k horšímu představují řízení ovládaná zásadou oficiality. V řešené věci jde o řízení o vypořádání společného jmění manželů, které je v české právní úpravě pojato jako řízení sporné (srovnej např. nález Ústavního soudu ze dne 22. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1441/11) a není jako takové ovládáno zásadou oficiality.

9) Je-li protistrana s výsledkem řízení spokojena, a proto ani odvolání nepodala, není namístě „vnucovat“ jí ještě lepší výsledek řízení, než kterého dosáhla a proti němuž nebrojila. Takový přístup by korespondoval zásadě materiální pravdy v pojetí zastávaném před rokem 1989, která již byla v civilním řízení důvodně opuštěna; dispoziční zásadě však změna ve prospěch strany, která odvolání nepodala, vůbec neodpovídá.

10) Pod tímto zorným úhlem je nutno vykládat případy, kdy podle § 212 o. s. ř. není odvolací soud vázán rozsahem odvolání. Situace uvedené pod písm. a) až c) citovaného ustanovení nemohou vést k závěru, že je jimi odůvodněno porušení zákazu reformace in peius.

11) Dovolací soud si je vědom skutečnosti, že v řízeních, v nichž z právního předpisu vyplývá způsob vypořádání vztahu mezi účastníky, může být v řadě případů obtížné posoudit a obecně vymezit, zda a kdy je rozhodnutí odvolacího soudu v neprospěch účastníka, který rozhodnutí soudu prvního stupně napadl odvoláním (např. tam, kde odvolací soud provede rozsáhlou změnu způsobu vypořádání součástí společného jmění manželů oproti soudu prvního stupně). Toto posouzení závisí na konkrétních okolnostech dané věci, přičemž rozhodující je porovnání stavu nastoleného prvostupňovým rozhodnutím se stavem po vydání odvolacího rozhodnutí.

Závěr:

Zásada zákazu změny k horšímu se uplatní i v civilním řízení s výjimkou řízení ovládaných zásadou oficiality.

Pokud jde o odvolání ve věcech náhrady nákladů řízení, kde v minulosti obecné soudy tuto zásadu nerespektovaly s tím, že o nákladech rozhodují z úřední povinnosti (§ 151 odst. 1 o. s. ř.) za situace, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky, lze s ohledem na argumentaci přijatou Nejvyšším soudem ve shora citovaném rozhodnutí, považovat tuto praxi již za překonanou.

JUDr. Vladimír Janošek,
advokát

trvale spolupracující s

Plzeňská 3350/18
150 00 Praha 5 - Smíchov

Tel.: +420 731 773 563
e-mail: janosek@arws.cz

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Právo na přístup ke kamerovým záznamům: střet GDPR, informačního zákona a praxe veřejných institucí](#)
- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)